

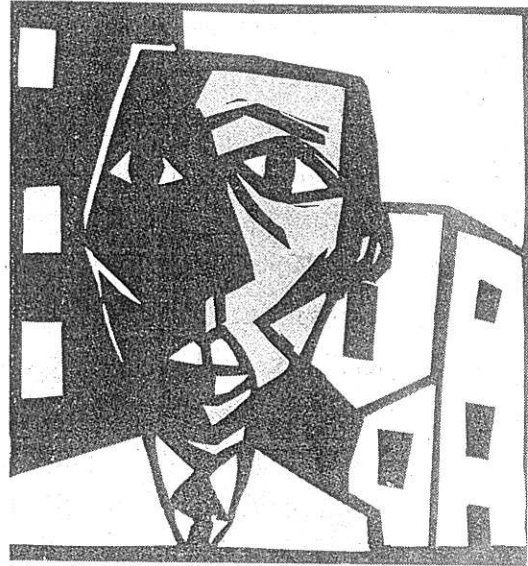


ISBN 974-85742-2-5

5

มนุษย์สองหน้า

บทกวีนิยายนักเขียนรางวัลโนเบล พ.ศ. ๒๕๐๐
คำพิเคราะห์ภาษาภวของชีวิตไร้ทิศทาง



La Chute มนุษย์สองหน้า

กรรณิกา จรรย์แสง *

“แท้จริงแล้ว ผมไม่เคยวิตกทุกข์ร้อนกับปัญหาใหญ่โตอะไรเลย...ลึก ๆ ลงไปแล้วไม่มีอะไรสลักสำคัญเลยสำหรับผม...สงคราม, ความตาย, ความรักและความทุกข์ยาก เรื่องเหล่านั้นผมอาจใส่ใจกับมันบ้าง แน่ละ เมื่อสถานการณ์บังคับตามประสาคนที่ดูเหมือนมีกิริยาดี บางครั้งบางครั้งผมก็ทำเหมือนว่ากำลังตีความกับอุดมคติที่ผิดแผกไปจากการใช้ชีวิตแบบธรรมดาสามัญ แต่ถึงลงไปไหนใจผมไม่เคยรู้สึกร่วมกับมันจริงจัง ยกเว้นเสียแต่เมื่ออิสรภาพของผมถูกจำกัดจำเขี่ย...” *

ฌ็อง-บัพติสต์ กลาม็องซ์ (Jean-Baptiste Clamence) ตัวละครจากนวนิยายเรื่อง *La Chute* มนุษย์สองหน้า ของ อัลแบร์ กามู บรรยายตัวตนไว้ชัดเจนด้วยน้ำเสียงเสียดสีประชดประชัน เขาทำหน้าที่เป็นผู้เล่าเรื่องเกี่ยวกับตัวเองให้ผู้ฟังที่ไม่ปรากฏชื่อคนหนึ่งตลอดทั้งเรื่อง

กลาม็องซ์เป็นคนปารีส อพยพโยกย้ายมาอยู่ที่กรุงอัมสเตอร์ดัม เมืองในหมอกของเนเธอร์แลนด์ เดิมมีอาชีพเป็นทนายความที่ขึ้นหน้าขึ้นตาทีเดียว ทั้งเป็นที่ยอมรับในวงสังคมอยู่ไม่น้อย ทั้งจากบุคลิกส่วนตัวและความสามารถในการทำงาน อันที่จริงกลาม็องซ์เองพอใจในอาชีพนี้มาก เขาชื่นชมตัวเองในระดับที่รู้สึกพอใจมีความสุขและเมื่อสถานการณ์อำนวยให้ในแต่ละวัน ก็จะสามารถประกอบกรรมดีไว้เป็นต้นว่า

* Doctorat de 3^e cycle (Littérature française et comparée), ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาฝรั่งเศส คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

* Camus, *La Chute*, Gallimard, Paris, ๑๙๕๖, หน้า ๕๔. นวนิยายเรื่องนี้ ตูลงันตร์แปลจากฉบับภาษาอังกฤษที่ชื่อว่า *The Fall* ให้ชื่อภาษาไทยว่า *มนุษย์สองหน้า* ตีพิมพ์ครั้งแรกที่สำนักพิมพ์ดวงกมล, ปี พ.ศ. ๒๕๑๖ ผู้เขียนใช้คำแปลอยู่ ๒ ส่วนวน ส่วนแรกผู้เขียนแปลจากต้นฉบับภาษาฝรั่งเศส และส่วนหลังขออนุญาตตูลงันตร์ผู้แปล เพื่อจะนำมากล่าวอ้าง ในกรณีที่ความแปลตรงกับต้นฉบับภาษาฝรั่งเศส

“ผมชื่นชมเป็นกำลังที่ได้ช่วยจูงคนตาบอดข้ามถนน...ผมขอขอบคุณความสะดวกให้กับผู้ที่สัญจรไปมา ชี้ทางให้ จดบุหรืให้ ช่วยเข็นรถลากเล็ก ๆ บรรทุกของ หรือเข็นรถที่เสียดกลางทาง หรือไม่ก็ซื้อหนังสือพิมพ์จากสมาชิก กลุ่ม เผยแพร่ศาสนา หรือดอกไม้จากยายแก่ ๆ ผมขอขอบคุณด้วย...”^๒ สังคมมองว่าเขาเป็นคนเอื้อเฟื้อใจบุญสุนทาน ชอบบริจาคทรัพย์เป็นประจำ และกลาม็องซ็องก็ไม่ปฏิเสธคำยกย่องนี้ คิดจะภูมิใจเสียด้วยซ้ำ เขามองตัวเองว่าเป็นคนหน้าตาพอไปได้เป็นปัญญาชนประเภทไม่คุยโวและรักผู้หญิงก็เป็น เวลาทำงานก็มักจะรับว่าความให้กับคนเคราะห์ร้ายที่ถูกสังคมรังแกเป็นต้นว่าแม่ยายหรือเด็กกำพร้าและมักกล่าวโอ้อวดได้จับใจเสมอในศาล มีความรู้สึกที่ว่าตัวเองได้ทำงาน ตามอุดมคติ คือได้ทำความดีช่วยเหลือคนอื่น

ชีวิตของนายความวัยต้นสี่สิบนี้ดูจะราบรื่นสมบูรณ์ดี จนกระทั่งถึงคืนวันหนึ่งกลาม็องซ็องได้ค้นพบตัวตนอีกมิติหนึ่ง เหตุการณ์ในครั้งนั้นทำให้ชีวิตเขาเปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง จากคนที่เชื่อมั่นภาคภูมิใจในตัวเองสูงกลายเป็นคนที่วิ่งหาเพื่อนเพื่อประจบประแจง จากคนที่โอ้อวดมอริ สุภาพ อ่อนโยน กลายเป็นคนเห็นแก่ตัว แข็งกระด้าง จากคนที่อึดอัดใจเต็มทีกับชีวิต กลายเป็นคนเยาะหยันโลกและท้อแท้ เป็นสาเหตุให้ต้องทิ้งงานอาชีพ ย้ายตัวเองมาฝังอยู่ตามโรงเหล้าในกรุงอัมสเตอร์ดัม คอยหาเพื่อนคุยผ่านเวลาไปวัน ๆ

คืนวันที่เกิดเรื่อง เขาเดินข้ามสะพานและเห็นผู้หญิงสาวคนหนึ่งยืนอยู่ตรงนั้น กำลังชะเง้อตัวดูน้ำ พอเขาเดินคล้อยหลังไปได้ไม่กี่ก้าว

กลาม็องซ็องได้ยินเสียงร่างกระทบน้ำอย่างแรงและเสียงร้องซ้ำ ๆ ซาก ๆ เขาหยุดอยู่กับที่ แต่ไม่ได้หันกลับมาดู ไม่ได้ทำอะไรเลยได้แต่หยุดอยู่กับที่ชั่วครู่ก็เดินกลับบ้านอย่างปกติ นับแต่วันนั้นเมื่ออยู่คนเดียว เขามักจะได้ยินเสียงหัวเราะอยู่เสมอ และเริ่มมองเห็นตัวเองแจ่มกระจ่าง ผิดเพี้ยนไปจากที่เคยหลงใหลชื่นชมกับความถึงพร้อมของตัวเอง และยังทบทวนรายละเอียดเหตุการณ์เล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ผ่านไปในชีวิต โคมหน้าใหม่ของตัวเองก็ปรากฏให้เห็น อันเป็นโคมหน้าแท้จริงที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวมานาน คือ ความจริง ที่ว่าตัวเองเป็นคนขี้ขลาด ไม่ได้ลงมือทำอะไรเลยเพื่อช่วยชีวิตหญิงสาวคนนั้นไว้ ไม่แม้แต่จะส่งเสียงร้องให้คนอื่น ๆ มาช่วย ถ้า “น้ำมันเย็นเกินไป” อย่างที่ว่าไว้ การขันอาสาเข้าไปช่วยว่าความให้กับจำเลยที่ถูกสังคมรังแก ก็เป็นเพราะการกระทำผิดของคนเหล่านั้นไม่เป็นภัยต่อสวัสดิการของตัวเอง เขาเล่นโอ้อวดเพราะพริ้งในศาล เพราะมิได้เป็นผู้รับเคราะห์จากการกระทำของจำเลย หากใช่เป็นเพราะอุดมคติใดใดไม่ และเขายังรู้ดีด้วยว่า ถ้าเมื่อใดผู้เคราะห์ร้ายเหล่านั้นจะเป็นอันตรายต่อตัว เขาก็จะตัดสินใจพินาศคนพวกนั้นโดยด่วน จะไม่ปกป้องคุ้มครองให้เป็นอันตราย การทำความดีเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นต้นว่าจูงคนตาบอดข้ามถนน หยุดรถบริการคนอื่นบนเส้นทางไปทำงานก็ตีหาใช่การทำความดีด้วยใจบริสุทธิ์ไม่ แต่เป็นเพราะหวังจะให้ผู้คนเห็นว่าเขาเป็นคนมีน้ำใจต่างหาก บางครั้งบางครั้งความรู้สึกที่แท้จริงในตัวก็ผลอผลุดออกมา เช่น เขากล่าวรับคำขอบคุณคนที่เขาหยุดรถช่วยเปลี่ยนยางว่า

^๒ La Chute, หน้า ๒๕.

“เรื่องอย่างนี้ไม่ค่อยจะมีใครทำกันหรอก” แทนที่จะบอกว่าเป็นเรื่องธรรมดา

คุณสมบัติที่ดีเด่นประจำตัวกลาม็องซ์คือการรักตัวเอง นอกไปจากนี้ คือนิสัยลึบง่ายโดยเฉพาะเมื่อสิ่งนั้น ๆ ไม่มีประโยชน์ต่อตัว เขาสารภาพว่าไม่มีความจำเป็นต้องจดจำอะไรทั้งสิ้นในเมื่อไม่มีอะไรสำคัญนอกจากตัวเอง สงคราม ความรัก ความตาย ความทุกข์ สิ่งเหล่านี้ถ้าเหตุการณ์บังคับ ก็อาจเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับตามประสาคนกิริยาดี “แต่ลึกลงไปข้างในใจจริงนั้นมันไม่กระทบกระเทือนผมเลย” ถ้าจะเปรียบเทียบเหตุการณ์คราวหญิงสาวตกน้ำเหมือนกับความทุกข์ยากโดยส่วนรวมของมนุษย์ คนเช่นกลาม็องซ์ก็รู้ตัวดีว่าเมื่อเผชิญหน้ากับสิ่งเหล่านี้ เขาจะวางมือ ไม่แยแส เพราะไม่อยากจะหาเรื่องก่อความลำบากให้ตัวเองโดยใช้เหตุ ความสุขของกลาม็องซ์จะอยู่ตรงที่ “เมื่อทุกคนในโลก-หรือคนมากที่สุดที่จะมากได้-มีชีวิตอยู่เพื่อผม พร้อมทุกเมื่อที่จะรับวิ่งมาหาผมตามคำสั่ง ไม่มีเอกลักษณ์ของตนเอง ไม่มีความสำคัญใดๆ จนกว่าผมจะมอบเอกลักษณ์และความสำคัญให้ตามใจผม-เป็นครั้งเป็นคราว”^๓

และนี่คือ กลาม็องซ์ตัวจริงที่แฝงเร้นอยู่นาน และทั้ง ๆ ที่รู้ เขายังบอกว่า “ผมเรียนรู้ถึงข้อบกพร่องในตัวผม...แล้วก็ดื้อด้นลึบมันเสีย...ส่วนในใจก็ยังโทษคนอื่น ยังคงกล่าวหาฟ้องร้องคนอื่นต่อไปไม่หยุดยั้ง”^๔ จากความเห็นแก่ตัวเป็นที่ตั้ง เห็นคนอื่นเป็นเช่นวัตถุ ไม่มีชีวิตวิญญาณ เป็นที่มาของการแสวงหาอำนาจและการไม่ยอมรับฟังเหตุฟังผล กลาม็องซ์เล่าถึงชีวิตด้านที่อับยศด้วย

น้ำเสียงเยาะหยัน และวิพากษ์วิจารณ์วรรณะที่เขามองตัวเองว่าเป็นคน “ถึงพร้อม” และยกตัวเองว่าอยู่ “เหนือคนอื่น” อย่างจริงจัง

แต่ทำไม กลาม็องซ์จึงสมัครใจเล่าความจริงที่น่าละอายให้คนอื่น ๆ ฟังเขาให้เหตุผลไว้ว่า “จริงแล้วมนุษย์ก็เป็นคนสมรู้ร่วมคิด ในกิจกรรมที่น่าละอายนี้ทุกคน” คนที่เป็นผู้ฟังมีหน้าที่ไม่ใช่รับฟังแต่อย่างเดียว แต่ต้องแบ่งเอาความคิดนี้ไปด้วย ทั้งนี้เพราะกลาม็องซ์รู้ดีว่าในตัวคนเรามีเสียวหนึ่งที่ตกเป็นจำเลยของความผิดเช่นว่านี้ และถ้าเราไม่พยายามจะสำรวจตัวเอง ก็จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยการชี้แนะจากคนอื่น ๆ กลาม็องซ์ซึ่งทนทุกข์ทรมานเพราะเกิดมองเห็นความจริงนี้เข้าจึงตั้งตนเป็นผู้คอยชี้แนะเสียเอง กามูให้เขาเรียกตัวเองว่าเป็นทั้งผู้พิพากษาและผู้สำนึกผิด (juge-pénitent) ในขณะเดียวกัน

ในงานรับมอบรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรม เมื่อปี ๑๙๕๗ อัลแบร์ กามู ผู้ประพันธ์เรื่อง *La Chute* ได้รับคำสดุดีว่าเป็น “ผู้สร้างผลงานที่ให้ความสว่างแก่สำนึกของมนุษย์” ในงานเขียนแทบทุกเรื่องของกามู สิ่งที่มาเป็นอันดับแรก คือคน เขาเริ่มพูดตั้งแต่ปัญหาพื้นฐานของมนุษย์เรื่อยมาจนถึงปัญหาการอยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์คนอื่น ๆ

ใน *Le Mythe de Sisyphe* บทความเชิงปรัชญาที่ทำให้ผู้เขียนได้ชื่อว่าเป็นเจ้าตำรับปรัชญาแอ็บสเอร์ด กามูเขียนไว้ว่า “ดินนอนตอนเช้าวิ่งขึ้นรกร้าง ทำงานในสำนักงานหรือโรงงาน ๔

^๓ ตูลจันท์, มนุษย์สองหน้า, สำนักพิมพ์สามัญชน, พ.ศ. ๒๕๓๓, หน้า ๕๗-๕๘.

^๔ เพิ่งอ้าง, หน้า ๖๓.

ชั่วโมง แล้วก็พักเที่ยง ขึ้นรถราง ทำงานอีก ๔ ชั่วโมง กินอาหารแล้วเข้านอน เป็นเช่นนี้ประจำทุกวัน ตั้งแต่วันจันทร์ ถึงวันศุกร์ พุธ พฤหัส ศุกร์ และเสาร์ “ไม่เคยคิดไปจากจังหวะเดิม” นี่คือนิยามชีวิตของกลาม็องซ์ ใน *La Chute* เช่นกันในยุคที่ยังเป็นทนายความปารีสผู้ประสบความสำเร็จในชีวิต และพอใจกับการใช้ชีวิตไปตามระบบ โดยหาโอกาสทำความดีเป็นประจำทุกวัน

แต่ “เมื่อวันหนึ่งทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นอยู่ได้ล้มระเนระนาด และคำถามว่า-ทำไม-ก่อตัวขึ้น วิถีชีวิตเช่นนี้ต้องเปลี่ยนแปลงไป” นี่คือการเริ่มต้นแสวงหาความหมายในทฤษฎีของกามูเช่นเดียวกับกลาม็องซ์ นับแต่คืนวันนั้น บนสะพานข้ามแม่น้ำแซนกับเสียงหัวเราะที่ได้ยิน ฌ็อง-บักติสต์ กลาม็องซ์ก็เริ่มเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของตนด้วยการเนรเทศตัวเอง ไปใช้ชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยวตามบาร์เหล้าในกรุงอัมสเตอร์ดัมและเปลี่ยนอาชีพเป็น “ผู้พิพากษา-ผู้สำนึกผิด”

เราอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตตัวละครของกามู ไม่ว่าจะเป็น Sisyphé ใน *Le Mythe de Sisyphé* หรือ Meursault จากเรื่อง “คนนอก”^๔ (*L'Etranger*) และ Clémence ทนายความจากเรื่อง *La Chute* ว่าเป็นการเกิดจิตสำนึกหรือการตระหนักรู้แจ้งในขณะที่ยังมีชีวิต นักโทษประหารเป็นตัวแทนของคนยุคใหม่ที่ต้องการเป็นตัวของตัวเอง และต้องการแสวงหาความหมายที่แท้จริงของชีวิตผิดแผกไปจาก “คำ

นิยม” ที่สังคมกำหนดไว้ การ “รู้แจ้ง” ของกลาม็องซ์คือการส่องกระจกพบเห็นภาพสะท้อนธาตุแท้ของตนเอง ทะลุผ่านจารีตค่านิยมที่ฉาบเปลือกนอกพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม กลาม็องซ์ขายวัยต้นสี่สิบผู้เคยประสบความสำเร็จในการปรับตัวให้เข้ากับสังคมสมัยใหม่ที่ขาดความจริงใจกลับสะอึกสั่น “จิตสำนึก” ของตนเองในท้ายที่สุด

แต่กระนั้นก็ดี เมื่อผู้อ่านได้สัมผัสความรู้สึกนึกคิดของเมอโซ นักโทษประหารในคืนก่อนวันประหาร “ท่ามกลางยามตึกซึ่งท้องฟ้าเต็มไปด้วยดวงดาวและความหมาย” เมอโซปรารภว่า “ฉันรู้สึกพร้อมที่จะมีชีวิตใหม่อีกครั้งหนึ่ง... เป็นครั้งแรกที่ฉันเปิดอกยอมรับความเฉยชา แต่ทว่าอ่อนโยนของโลกนี้และได้รู้สึกพบว่ามันช่างละม้ายคล้ายกันกับตัวฉันเสียนี้กระไร... ในที่สุดฉันรู้สึกว่าฉันเคยมีความสุขและฉันก็ยังคงเป็นสุขอยู่...”^๖ เปรียบเทียบกับกลาม็องซ์ที่เล่าว่า

“ตั้งแต่คืนวันนั้นเป็นต้นมา ผมเลิกเดินริมฝั่งแม่น้ำแซน และพอขึ้นรถผ่านที่ไร่รู้สึกได้ว่าโลกตกอยู่ในความเงียบบังคับ...”^๗ และ “ชีวิตชกจะไม่ง่ายดายเหมือนเดิมเสียแล้ว ศิลปะแห่งชีวิตซึ่งไม่เคยต้องร่ำเรียนแต่รู้ดีนั้นเล่าก็เริ่มสลายตัวลงไปด้วย”^๘

เราจะเปรียบเทียบภาวะ “การรู้แจ้ง” ของเมอโซและกลาม็องซ์ได้อย่างไร ในขณะที่คนแรกลุกขึ้นประกาศอิสรภาพของปัจเจกชน โดยไม่

^๔ อัลแบร์ กามู, *คนนอก*, อำนวยการแปล โอตตรกกุล แปล พิมพ์ภาษาไทยครั้งแรก มกราคม ๒๕๑๐ โดยสำนักพิมพ์สมาคมสังคมนิยมแห่งประเทศไทย, ฉบับที่ใช้อ้างอิงในบทความนี้เป็นฉบับพิมพ์ครั้งที่หก มกราคม ๒๕๓๔ สำนักพิมพ์สามัญชน.

^๖ อัลแบร์ กามู, *คนนอก*, อำนวยการแปล โอตตรกกุล แปล, สำนักพิมพ์สามัญชน, พ.ศ. ๒๕๓๔, หน้า ๑๓๔.

^๗ มนุษย์สองหน้า, หน้า ๔๔.

^๘ เพิ่งอ้าง, หน้าเดียวกัน.

หวั่นเกรงต่อความตาย คนหลังค้นพบความผิดของตนเอง และบอกกับผู้ฟังว่า “กลัวตายก่อนที่จะได้สารภาพความโกหกทั้งหลายทั้งปวงที่ได้สะสมเอาไว้”^๙ เพื่อในเวลาต่อมากลับไปใช้ชีวิตอยู่เพื่อสารภาพผิดกับคนอื่น ๆ เพราะ “ผมยิ่งกลัวโทษตัวเองมากเท่าใดผมก็ยิ่งมีสิทธิพิพากษาคุณมากเท่านั้น”^{๑๐}

การเสนอภาพ “คน” ในงานเขียนของกามู ได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงไปมาก ใน *La Peste* นวนิยายเรื่องที่สองของกามู เขียนเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๔ ขณะนาซีเยอรมันเข้ายึดครองฝรั่งเศส ตัวละครของกามูไม่ว่าจะเป็นหมอริเยอซ์ (Rieux), ตารู (Tarrou), ร็องแบร (Rambert) และกร็องด์ (Grand) ค้นพบความหมายของภราดรภาพเมื่อรวมตัวร่วมกันต่อสู้เชื้อกาฬโรค และในตอนจบของเรื่อง มีคำกล่าวเชิงสรุปไว้ว่า “ในตัวมนุษย์ มีสิ่งที่ควรแก่การยกย่องชื่นชมมากกว่าที่จะให้ดูแคลนมากนัก” สอดคล้องกับทฤษฎีของผู้นิพนธ์ ที่กล่าวไว้ว่า “ผมมองโลกในแง่ร้าย เมื่อคิดถึงสภาวะที่เป็นจริงของมนุษย์ แต่ผมมีความหวังอย่างยิ่งในตัวมนุษย์” อย่างไรก็ตาม เชื้อกาฬโรค ซึ่งหมายถึงความชั่วร้ายที่คอยข่มขู่คุกคามมนุษย์อยู่เสมอมานั้น ตัวละครของกามูสรุปไว้ว่า “โรคร้ายได้ส่งบลงเพียงชั่วคราว แต่เชื้อร้ายนั้นยังฝังอยู่ในตัวเราทุกคน รอโอกาสที่จะเติบโตใหญ่ลุกลามขึ้นมาอีก”

สิบสองปีต่อมา เมื่อเขียนเรื่อง *La Chute* กล้ามองชั้วละครเอกผู้ค้นพบ “เชื้อโรคร้าย” ได้ลุกขึ้น ประกาศความผิดของตนเอง พร้อม ๆ



อัลแบร์ กามู

กับที่บอกกับผู้อ่านว่า ถ้าเกิดมีเหตุการณ์คนตกน้ำต่อหน้าต่อตาอีก เขาจะอย่างไร เขาบอกว่า “...ช่วยกระโดดลงน้ำสักหนเกิดแม่คุณ เพื่อให้ฉันได้มีโอกาสแก้ตัวอีกครั้ง ให้ฉันได้มีโอกาสช่วยชีวิตเราทั้งสองยังงี้ ก็ต้องแก้ตัวใหม่ละทีนี้... ทีนี้จะทำอย่างไร มิต้อง...บรื้อว...น้ำก็เย็นออกอย่างนั้น”^{๑๑}

หนังสือเรื่อง *La Chute* ที่จัดว่าเป็นผืนร้ายของชายชื่อกล้ามองชั้ว ผู้ซึ่งต้องตื่นมาเผชิญหน้ากับความเป็นจริงที่น่าตระหนกเกี่ยวกับตัวเองเล่มนี้

^๙ เฟ็งอ้าง, หน้า ๗๐.

^{๑๐} เฟ็งอ้าง, หน้า ๘๓.

^{๑๑} *La Chute*, หน้า ๑๕๕-๑๕๖.

แตกต่างโดยสิ้นเชิงกับภาพ “คน” ในผลงานเล่มก่อน ๆ ของกามู ฉากแสงแดดเจิดจ้าและน้ำทะเลสีจัดในบรรยากาศแบบเมดิเตอร์เรเนียนเปลี่ยนมาเป็นฉากเมืองในหมอกหนาที่บิในแถบยุโรปเหนือ ความเชื่อมั่นและศรัทธาอันดีงามในตัวมนุษย์แปรเปลี่ยนมาเป็นความตระหนักรู้ถึงถึงธาตุแท้ที่ซ่อนหลุมหลบซ่อนของมนุษย์ และภาษาในรูปของประโยคสั้น ๆ ง่าย ๆ อย่างธรรมชาติสามัญแปรเป็นสุนทรพจน์และการเล่าแบบตีโวหาร หนังสือเรื่อง *La Chute* ทำให้นักวิจารณ์และผู้ติดตามผลงานของกามูในยุคนั้นประหลาดใจไปตาม ๆ กัน บางคนก็ค่อนข้างจะผิดหวังเสียด้วยซ้ำ

มีนักวิจารณ์หลายต่อหลายคนพากันเพียรค้นคว้าหาหลักฐานมาอ้างอิงเพื่อพิสูจน์ความ “เหมือน” ระหว่างกามูกับกลามองซ์^{๒๒} นี่คือการตีขลุมว่าตัวละครคือผู้เขียน และผู้เขียนคือตัวละคร ซึ่งไม่น่าจะเป็นภาระกิจที่แท้จริงของนักวิจารณ์ จริงอยู่เราอาจศึกษาอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของกามู ในช่วงขณะที่เขียนงานในช่วงทศวรรษที่ ๕๐ เพื่อให้เข้าใจเนื้อหาตลอดจนวิธีการนำเสนอนวนิยายเรื่องนี้ให้รอบด้านมากยิ่งขึ้น เป็นต้นว่า มีประสบการณ์บางประการในช่วงชีวิตของกามูที่ควรแก่การเอ่ยถึง เริ่มตั้งแต่การสมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ฝรั่งเศสในอัลจีเรียเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๓๔ ขณะอายุ ๒๑ ปี แต่แล้วก็ลาออกจากพรรคในปีต่อมา ด้วยเหตุผลว่าพรรคคอมมิวนิสต์ฝรั่งเศสไม่ได้สนใจที่จะแก้ไขปัญหาคนยากไร้ในอัลจีเรียอย่างจริงจัง แต่กลับมองเห็นผลประโยชน์ของประเทศฝรั่งเศส

มาก่อนความทุกข์ยากของผู้คนในประเทศอาณานิคม เมื่อกามูเข้ามาทำงานหนังสือพิมพ์ในปารีส และเขียนนวนิยายเล่มแรกเรื่อง *คนนอก* จนได้รับความนิยมแพร่หลายนั้น ก็ได้รู้จักสนิทชิดเชื้อกับฌ็อง-ปอล ซาตร์ เจ้าตำรับปรัชญาเอกซิสเตนเชียลลิสต์ ทั้งสองจัดเป็นปัญญาชนชั้นแนวหน้าของฝรั่งเศสในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ก่อนที่จะเกิดการแตกแยกทางความคิดในอีกไม่กี่ปีต่อมา คือปี ค.ศ. ๑๙๕๑ อันเป็นปีที่กามูเริ่มวางเค้าโครงเรื่อง *La Chute* ในเวลานั้นทรรศนะทางการเมืองของกามูถูกโจมตีจากปัญญาชนฝ่ายซ้ายอยู่เป็นประจำ ไม่ว่าจะเป็นทรรศนะต่อสงครามกลางเมืองในอัลจีเรีย ประกอบกับการเสนอทรรศนะต่อการปฏิบัติที่ผิดแผกไปจากใคร ๆ ในความเรียงเรื่อง *L'Homme Révolté* (มนุษย์ขบถ)

ทั้งหมดนี้คือการค้นคว้าหาบริบทที่มาของเรื่อง *La Chute* อย่างไรก็ดีภาระหน้าที่ที่แท้จริงของนักวิจารณ์น่าจะอยู่ตรงการ ให้ความสำคัญว่าผู้เขียนเสนอ “อะไร” และ “อย่างไร” มากกว่า

กลามองซ์พูดคุยกับผู้ฟังนิรนามอยู่ตลอดเวลาหัววัน โดยแบ่งบทสนทนาออกเป็นสองช่วง คือก่อนและหลังเสียงหัวเราะ ช่วงแรก กลามองซ์บรรยายชีวิตทนายความวัยต้นสี่สิบที่ประสบความสำเร็จในชีวิตตามทรรศนะของคนรักตัวเอง ช่วงหลังเมื่อได้เปิดเผยถึงที่มาของเสียงหัวเราะ ตลอดจนเหตุการณ์บนสะพานข้ามแม่น้ำแซนในคำคินนั้น จึงมาถึงบทสารภาพว่าด้วยการสูญเสียความรักและการพัวพัน เป็น

^{๒๒} เป็นต้นว่ากลามองซ์ เป็นคนอายุวัยต้นสี่สิบ ขอบสนามกีฬาและเวลาที่ละคอนเป็นชีวิตจิตใจ (มนุษย์สองหน้า, หน้า ๖๔) นอกจากนี้ยังชอบดินแดนและอากาศแบบทะเลเมดิเตอร์เรเนียนเหมือนกามูผู้เขียน

การ“ตก”^{๓๓}จากที่สูงครั้งแรกและตลอดไปในชีวิตตลอดเวลา กลาม็องซ์เป็นผู้ผูกขาดการสนทนา ซึ่งมีอยู่หลายรูปแบบ มีทั้งประเภทตามเองตอบเอง (dialogue implicite) และปรารภรำพึงรำพันกับตัวเอง (monologue intérieur) กาญจนเกตุตอบคำถามผู้วิจารณ์เกี่ยวกับแนวการเขียนผลงานเรื่องนี้ว่า “ผมปรับรูปแบบให้เข้ากับเนื้อหา”^{๓๔}

รูปแบบการนำเสนอตัวละครในทำนองนี้เป็นวิธีการหนึ่งทางการละคอนเพื่อให้ผู้ดูรู้จักและใกล้ชิดตัวละครให้ได้มากที่สุด ส่วนผู้ฟังอีกคนหนึ่งนั้นในท้ายที่สุด ทั้งกลาม็องซ์และผู้อ่านจะได้รับคำตอบว่า เขาเป็นทนายความมาจากปารีส (เช่นเดียวกับกลาม็องซ์) และกำลังอยู่ในระหว่างการเดินทางแวะกรุงอัมสเตอร์ดัม เมื่อเรื่องลงเอยด้วยการที่ผู้ฟังเป็นมนุษย์“พันธุ์”เดียวกันกับเขา กลาม็องซ์ก็ต้องออกเล่าหาผู้ฟังคนอื่น ๆ ไว้เป็นเหยื่อรายต่อไป กลาม็องซ์ใช้สรรพนามเรียกเพื่อนร่วมสนทนาว่า“คุณ” ด้วยการนำเสนอเช่นนี้จะมีหลายครั้งหลายคราที่ผู้อ่านรู้สึกว่าเขาเป็นผู้รับฟังชีวิตความเป็นมาของกลาม็องซ์ และเมื่อตัวละครพูดคนเดียวนานๆ เข้า หลายคนอาจเข้าใจได้ว่าเขากำลังส่องกระจกพูดคุยกับตัวเอง

อะไรคือเนื้อหาที่ทำให้กาญจนเลือกใช้รูปแบบการนำเสนอทำนองนี้ เมื่อกลาม็องซ์ค้นพบธาตุแท้ของตัวเอง จนต้อง“เนรเทศ”ตัวเองมาใช้ชีวิตโดดเดี่ยวอยู่ตามบาร์เหล้าในกรุงอัมสเตอร์ดัม ปรากฏว่าในตอนท้ายเรื่อง ผู้ผูกขาดการสนทนา

ไว้แต่คนเดียวกลับเปลี่ยนสรรพนามที่ใช้กับผู้ฟังเมื่อกล่าวสรุปว่าถ้าเกิดเหตุการณ์หญิงสาวตกน้ำอีกเป็นครั้งที่สอง เขาจะทำอย่างไร นอกจากจะตอบว่า “น้ำมันเย็นเกินไป”แล้ว กลาม็องซ์ยังจับท้ายอย่างมีอารมณ์ขันด้วยว่า “แต่ก็เถอะเราคงวางใจได้ มันสายเกินไปเสียแล้ว อะไร ๆ ก็สายเกินไปเสมอนั่นแหละ โชคดีเหลือเกิน”^{๓๕}

จาก “ผม” และ “คุณ” เปลี่ยนมาเป็นเรา ในที่สุด ผู้ฟังก็กลายเป็นผู้สมรู้ร่วมคิดไปกับผู้พูด ซึ่งเรียกตัวเองว่า “ผู้พิพากษา-ผู้สำนึกผิด” โดยให้เหตุผลว่าจริงๆ แล้วมนุษย์ก็เป็นผู้สมรู้ร่วมคิดในกิจกรรมที่น่าละอายนี้ทุกคน ในช่วงสมัยที่กาญจนขัดแย้งกับชาตร์และกองบรรณาธิการนิตยสาร “Les Temps Modernes”^{๓๖} กาญจนเขียนถึงความหมายของคำว่า “ผู้พิพากษา-ผู้สำนึกผิด”ไว้ว่า “คือลักษณะของผู้ที่ตั้งตัวเป็นผู้รู้ซึ่งมีอยู่มากเกินไปในสังคมเราทุกวันนี้ คนจำพวกนี้ไม่ได้ชี้ทางออกหรือแก้ปัญหาให้กับใครเลย และก็ไม่มีอะไรจะทำดีไปกว่าคอยกล่าวหาคนอื่นในขณะที่ทำเป็นกล่าวโทษตัวเองไปด้วย”

มีวิธีใดเล่าที่จะ“กล่าวหาคนอื่นในขณะที่ทำเป็นกล่าวโทษตัวเองไปด้วย” แล้วจะได้ผลมีประสิทธิภาพยิ่งไปกว่าการใช้คำพูด จะว่ากันไปแล้วในตัวมนุษย์นั้นไม่มีแม้แต่สิ่งเดียวที่จะแสดงความบริสุทธิ์ผุดผ่องได้ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์ ความรู้สึก นึกคิดและการกระทำ ภาษาที่ใช้ก็เช่นกัน แท้จริงแล้ว ภาษาก็อาจเป็นเครื่องมือที่จะแสดงความ

^{๓๓} ชื่อนวนิยาย La Chute แปลตรงตัวเป็นภาษาไทยได้ว่า การ “ตก” ซึ่งอาจมีความหมายในทางรูปธรรมหมายถึงการตกจากที่สูง ส่วนความหมายนัย นั้นอาจหมายถึงความตกต่ำทางจิตใจ.

^{๓๔} Pierre-Louis Rey, La Chute, Hatier, Paris, หน้า ๕๖.

^{๓๕} La Chute, หน้า ๑๕๖.

^{๓๖} นิตยสารที่ชาตร์และปัญญาชนเอกซิสเตนเซียลลิสต์จัดทำขึ้นในช่วงปี ๑๙๕๐.

เป็นผู้เผด็จการผูกขาดอำนาจได้เป็นอย่างดีตลอดทั้งเรื่อง La Chute จะไม่มีใครได้ยินเสียงของผู้ร่วมสนทนากับกลาม็องซ์เลย ถ้าถามว่าทำไมตัวละครตัวนี้จึงผูกขาดการสนทนาไว้เพียงคนเดียว บางคนอาจอธิบายว่านี่คือการ“สารภาพ”ของผู้หลงผิด แต่แท้จริงแล้วกลาม็องซ์เองได้ให้คำตอบต่อคำถามนี้ไว้ชัดเจนเมื่อกล่าวถึงเรื่องการใช้อำนาจ

“อำนาจตัดสินใจขาดได้รวดเร็วทันใจ ทวิปยุโรปของเราในที่สุดก็มองเห็นความจริงข้อนี้แล้วนะคุณ เดียวนี้เราไม่พูดกันแล้วว่า-นี่คือความคิดของข้าพเจ้า ท่านเห็นด้วยหรือไม่ประการใด”-ปัจจุบัน เราออกแถลงการณ์กันเลยว่า -นี่คือสัจจะ จะรู้ไว้เกิด จะอภิปรายกันอย่างไรก็เชิญ แต่อย่าเข้าท่านจะได้เห็นเอง จากเจ้าหน้าที่ตำรวจว่าข้าพเจ้าพูดถูก”^{๑๗}

ในยุโรป บทบาทของปัญญาชนนับแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองนั้นนับว่าโดดเด่น เมื่อเกิดการรุกรานเสรีภาพ เกิดความอยุติธรรมและสงครามการทำลายล้างมนุษย์ด้วยกันเอง ปัญญาชนฝ่ายซ้ายในฝรั่งเศสไม่ว่าจะเป็นปัญญาชนเอกซิสเตนเซียลลิสต์ หรือที่สังกัดพรรคคอมมิวนิสต์ก็จะรวมตัวกันเรียกร้องเสรีภาพหรือกล่าวประณามความโหดร้าย อยุติธรรมที่เกิดขึ้นนั้น ทั้งกามูและชาตร์จัดอยู่ในขบวนการนี้ด้วย แต่ข้อแตกต่างระหว่างกามูกับชาตร์และปัญญาชนสังกัดพรรคคอมมิวนิสต์คนอื่นๆอยู่ตรงที่ กามูไม่เห็นด้วยว่า“วิถีทาง”ทุกอย่างจะนำไปสู่“จุดหมาย”ที่ดีได้ ดังที่เขียนแสดงทรรศนะไว้ใน Les Justes^{๑๘}

ในขณะที่ชาตร์เขียน Les Mains Sales เพื่อชี้ว่าผู้ที่รักจะลงมือแก้ไขเปลี่ยนแปลงสังคมต้องพร้อมที่จะแปดเปื้อนมลทินต่างๆ จากการเลือกใช้“วิถีทาง”ที่ตนเห็นว่ามีประสิทธิภาพ อีกทั้งกามูยังถูกโจมตีจากบรรดาปัญญาชนฝ่ายซ้าย ตามระดับทรรศนะที่ฝ่ายหลังมีต่อการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงสังคม^{๑๙}

กามูเองยอมรับว่าตัวเองเป็นได้เพียงแค่นักปฏิรูป เพราะไม่เห็นด้วยกับการใช้วิธีการรุนแรง แต่ก็กล่าววิพากษ์วิจารณ์ปัญญาชนฝรั่งเศสในยุคนั้นไว้ด้วยว่า ลักษณะ“วิจารณ์ตนเอง” (auto-critique) ซึ่งคือการวิพากษ์วิจารณ์สำรวจความคิดและสำนึกของตัวเองนั้น ดูเผิน ๆ ก็เป็นสิ่งที่ดี ถ้าผู้วิจารณ์จะรู้จักจริงใจกับตัวเองจริงๆ ไม่ใช่พูดถึงความผิดของตัวเองแล้วเป็นอันเสร็จธุระ แล้วถือโอกาสคอยกล่าวโทษผู้อื่นไปพร้อมๆกันด้วย มองในแง่มุมนี้ กลาม็องซ์ “ผู้เผด็จการทางคำพูด”คือภาพสะท้อนลักษณะเฉพาะของปัญญาชน ผู้ชอบขุดคุ้ยข้อบกพร่องของตนเอง เพื่อจะได้กล่าวโทษคนอื่น ๆ แล้วคอยกล่าวสรุปว่า “เอาละ เมื่อทุกคนต่างก็มีความผิดด้วยกันทั้งนั้นแล้ว นั่นแหละคือประชาธิปไตย”

แต่น่าเสียดายของกลาม็องซ์ “ผู้เผด็จการ” เหตุใดจึงมิได้เสียดสีเยาะหยันเช่นนี้ไปตลอดเรื่อง กลับเจือปนด้วยความขมขื่นหมดหวังไปพร้อมๆกันเมื่อกล่าวถึงวิถีการใช้ชีวิตของตัวเอง กลาม็องซ์ปรารถนาว่า “ผมก้าวรู้จุดหน้าต่อไปบนเปลือกนอกของชีวิต จะว่าว่าวนอนอยู่ในคำพูดก็ว่าได้ แต่ไม่

^{๑๗} มนุษย์สองหน้า, หน้า ๔๖.

^{๑๘} อำพรธณ โอตระกูล แปล ให้ชื่อภาษาไทยว่า ผู้บริสุทธิ์ พิมพ์ที่สำนักพิมพ์ดวงกมล พ.ศ. ๒๕๒๒.

^{๑๙} อ่านเพิ่มเติมจาก “บทกล่าวหน้า” ในผู้บริสุทธิ์, เพิ่งอ้าง, หน้า ๑๑-๒๐.

เคยได้สัมผัสสัมพันธ์กับชีวิตที่แท้จริง”^{๒๐} ในขณะที่ กลาม็องซ์เล่าเหยื่อจากผู้ร่วมสนทนาด้วยการใช้ ภาษาผูกขาดอยู่แต่เพียงคนเดียว ผู้เขียน *La Chute* เองก็อาศัยภาษาเป็นสื่ออารมณ์ความรู้สึกนึกคิด ของตนกับผู้อ่าน ก็กามู้นั้นไม่ได้นับเนื่องตัวเอง เป็นปณฺฑิตชนด้วยกระนั้นหรือ การสะท้อนภาพ ปณฺฑิตชนนั้น แท้จริงคือการส่องกระจกมองดูตัวเองไปพร้อมๆ กันใช่หรือไม่ กามูเองตระหนักชัดเจน ว่าเมื่อเกิดเหตุการณ์ “หญิงสาวตกน้ำ” ไม่ว่าจะ เป็นในชอกมูมิโคของโลกล เขาเองก็ไม่อาจวางตัว เป็นกลางอยู่นอกวง ทำตัวอยู่เหนือความยุ่งยาก ขั้วร้ายทั้งมวลได้

กามู เคยเขียนไว้ว่า “สังคมการเมืองในยุค ปัจจุบันนี้คือเครื่องจักรกลที่ทำให้มนุษย์สิ้นหวัง” เหมือนกับที่กล่าวถึงความรู้สึกของคนร่วมสมัย ในการกล่าวสุนทรพจน์ เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๕๗ ว่า “ผู้คนเหล่านี้ เขาถือกำเนิดในช่วงต้นสงคราม โลกครั้งที่ ๑ และเมื่ออายุยี่สิบ ฮิตเลอร์ก็กำลัง เกลิงอำนาจ ทั้งยังมีบรรพบุรุษปฏิบัติเปลี่ยนแปลง ในหลาย ๆ ที่ ถัดจากนั้นเพื่อให้หลักสูตรการ ศึกษาของพวกเขาสมบูรณ์ก็มีการบรรจุวิชา สงครามกลางเมืองต่อต้านฟาสซิสต์ในสเปนและก็มี สงครามโลกครั้งที่ ๒ มีค่ายกักกันสังหารผู้คน ด้วยแก๊สพิษ ทว่าทั้งทวีปยุโรปมีแต่การทรมาน และคุกจองจำ เขาเหล่านี้ปัจจุบันกำลังเลี้ยงดู บุตรหลานและผลงานของตนให้เติบโตใหญ่ในโลกที่

ถูกคุกคามด้วยพิษร้ายของสงครามปรมาณู ผม เข้าใจว่าไม่มีใครมีสิทธิเรียกร้องให้พวกเขาเป็น คนมองโลกในแง่ดี.”

นอกเหนือจากสถานะที่เป็นจริงของมนุษย์ที่ ชวนให้มองโลกในแง่ร้ายนี้แล้ว เราคงจะไม่ลืม บทสรุปจากเรื่อง *La Peste* ที่ว่า “เชื้อร้ายนั้นมี อยู่ในตัวเราทุกคน” กลาม็องซ์ ใน *La Chute* มี ท่าทีประชดประชัน ขมขื่น หมดหวังและท้อแท้ กับตัวตนที่แท้จริง ซึ่งถูก “ภาพลักษณ์” ทาง สังคมฉาบเปลือกนอกไว้ J. Lévi-Valensi นัก วิจารณ์ผลงานของกามูได้กล่าวถึงตัวละครตัวนี้ ไว้ว่าเขามี “หัวใจของคนในยุคสมัยใหม่” และเป็น “ภาพสะท้อนไม่เฉพาะใครคนใดคนหนึ่ง แต่เป็น ภาพรวมที่สะท้อนข้อบกพร่องของคนรุ่นเราใน ขณะที่กำลังเจริญวัยเต็มที่”^{๒๑}

เราต่างตระหนักกันดีว่า เหตุการณ์ประดา มีที่เกิดขึ้นคุกคามและกดขี่บีบคั้นมนุษย์ในสังคม ปัจจุบันนี้ ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นจากฝีมือมนุษย์ด้วยกันเองทั้งสิ้น และปฏิกิริยาของมนุษย์ผู้มี “เชื้อ ร้าย” อยู่ในตัวก็มักเป็นเช่นบทสรุปของกลาม็องซ์ ผู้พิพากษา-ผู้สำนึกผิดของเราที่ว่า “แต่ก็เถอะ เราคงวางใจได้ มันสายเกินไปเสียแล้ว อะไร ๆ ก็สายเกินไปเสมอนั้นแหละ โชคดีเหลือเกิน”

ก็ใครเล่าจะปฏิเสธได้ว่า คนไม่ใช่ผู้ร่วม สนทนานิรนามคนหนึ่งของกลาม็องซ์.

^{๒๐} *La Chute*, หน้า ๕๕.

^{๒๑} J. Lévi-Valensi, “La Chute; où la parole en procès”, in *Albert Camus 3 : sur La Chute*, *La Revue des Lettres Modernes* n° ๒๓๘-๒๔๔, ๑๙๗๐., หน้า ๕๓-๕๔.

บรรณานุกรม

บทความ

กรณีกา จรรย์แสง “อัลแบร์ กามูกับงานวรรณกรรม” บทกล่าวนำ ใน ผู้บริสุทธิ์, อัลแบร์ กามู เขียน, อำพรพรรณ โอตระกูล แปล, สำนักพิมพ์ดวงกมล, ๒๕๒๒, หน้า ๕-๓๐.

หนังสือ

อัลแบร์ กามู, คนนอก, อำพรพรรณ โอตระกูล แปล, สำนักพิมพ์สามัญชน, ๒๕๓๔.

อัลแบร์ กามู, มนุษย์สองหน้า, ตุลจันทร์ แปล, สำนักพิมพ์สามัญชน, ๒๕๓๔.

Camus, Albert, La Chute, Gallimard, Paris, ๑๙๕๖.

Camus, Albert, La Chute, Gallimard, Paris, ๑๙๕๗.

Brisville, J.- C., Camus, Gallimard, Paris, ๑๙๕๙.

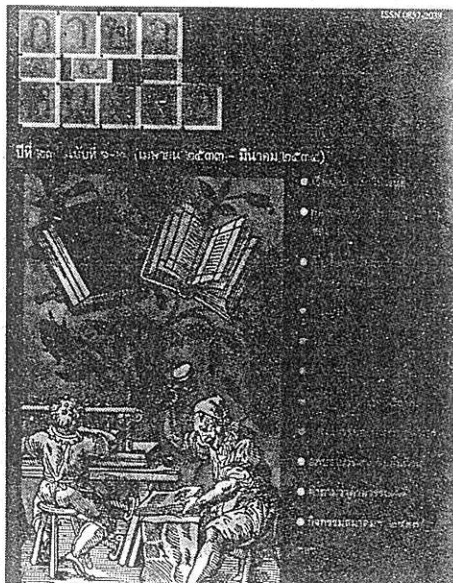
Fitch, B.T. Albert Camus ๓ : sur La Chute, La revue des lettres modernes, numéros ๒๓๘-๒๔๔, ๑๙๗๐.

Ginestier, P. Pour connaître la pensée de Camus, Bordas, Paris, ๑๙๖๔.

Lebesque, M. Camus par lui-même, Ed. Seuil, Paris, ๑๙๖๓.

Rey, P.L. La Chute, Hatier, Coll. Profil d'une oeuvre, Paris, ๑๙๗๐.

Les Critiques de notre temps et Camus, garnier-Freres, Paris, ๑๙๗๐.



จอห์น กอลชเวอร์ธี นายกคนแรกของ
International P.E.N.

เนห์รูอ่านอะไร

ฟูดฟิดฟอไฟ ฟูดไทยโกไม่หยอก

ภาษาไทยถิ่นใต้ : คำซ้ำชนิดอุจจารณวิลาส

๘ คำถามเกี่ยวกับวรรณคดี

ดรรารัศมี

วรรณกรรมโซเวียต ค.ศ. ๑๙๓๔-๑๙๔๖

สีสันกับสำนวน

วรรณกรรมพระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าฟ้า

กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

ลีลาในงานร้อยแก้วของอังคาร กัลยาณพงศ์

วรรณกรรมสิงคโปร์

สำนวนไทยใหม่ในข่าว

รัตนกวี